

Małgorzata Boba
Maria Michłowicz
Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Krakowie

Droga do sukcesu dydaktycznego

Wstęp

Wyniki każdego egzaminu rozpatrywane są przez osoby zainteresowane – głównie nauczycieli i uczniów – w kategoriach jednego z życiowych sukcesów. Decyduje o tym fakt oceny pracy szkoły przez organy prowadzące i nadzorujące właśnie na podstawie wyników z kolejnych sesji egzaminacyjnych. W wypadku egzaminu gimnazjalnego dodatkowo jego wynik stanowi podstawę rekrutacji do wymarzonej szkoły. Rozpatrywanie wyników egzaminu w kategoriach jednego z życiowych sukcesów może stanowić – i niejednokrotnie stanowi – pozytywne wzmocnienie podejmowanych przez nauczycieli i uczniów działań, gdyż wysokie wyniki łączą się z uczuciem satysfakcji.

Źródłem tego uczucia może być każdy odnotowany oraz udokumentowany przyrost wiadomości i umiejętności. Dlatego cenne może się okazać wprowadzenie kolejnego miernika pracy szkoły, jakim jest **edukacyjna wartość dodana**. Prace nad tym wskaźnikiem pomiaru dydaktycznego jeszcze trwają pod kierunkiem specjalistów z Centralnej Komisji Egzaminacyjnej z udziałem pracowników komisji okręgowych. Mimo że magia liczb jest istotnym elementem tych badań, autorki niniejszego artykułu zadały sobie nieco inne pytanie: **jakie relacje można zaobserwować między wysokimi wynikami z egzaminu zewnętrznego przekładającymi się na wysoki wskaźnik EWD a poziomem rozwiązań występującym w pracach uczniów?**¹ Zagadnienie to stało się przedmiotem badań przeprowadzanych jesienią 2006. Wyniki tych badań zostały opublikowane na stronie OKE w Krakowie

---

¹ Dziękujemy Pani dr Marii Krystynie Szmigel za wszystkie konsultacje związane z przeprowadzeniem badań oraz tworzeniem niniejszego komunikatu.

(www.oke.krakow.pl) pod tytułem *Anatomia sukcesu dydaktyczno-wychowawczego wybranych szkół powiatu krośnieńskiego*.

Charakterystyka wybranej próby badawczej

Podstawowym kryterium doboru badanej próby był wysoki wskaźnik EWD w dwóch kolejnych sesjach egzaminacyjnych (2005 i 2006). Prace uczniów zostały również wyselekcjonowane z uwagi na lokalizację szkoły oraz jej wielkość mierzoną liczbą uczniów. Wybrano **cztery gimnazja**. Łącznie analizie poddano **prace 277 uczniów** klas III z egzaminu gimnazjalnego w części humanistycznej z kwietnia 2006 roku.

Tab. 1. Zestawienie liczebności uczniów klas III gimnazjum w badanych szkołach

Klasy	Gimnazjum wiejskie	Gimnazjum wiejskie	Gimnazjum miasto – siedziba gminy	Gimnazjum miasto – siedziba powiatu
A	21	25	28	28
B		25	26	26
C			20	26
D				25
E				27
Suma	21	50	74	132

Wnikliwy przegląd prac uczniów poprzedziło rozpoznanie warunków kształcenia. Poddano analizie dokumentację z wybranych szkół, którą dysponowała OKE w Krakowie:

- ankiety wypełnione przez dyrektorów szkół w czerwcu 2006 r.,
- prace zawierające rozwiązania uczniowskie z części humanistycznej egzaminu gimnazjalnego z kwietnia 2006 r.,
- dane o wynikach egzaminu próbnego z grudnia 2005 r.,
- wyniki z egzaminu właściwego z kwietnia 2006 r.

Dzięki analizie danych, którymi dysponuje OKE w Krakowie z czterech badanych szkół, stało się możliwe wskazanie czynników sprzyjających uzyskaniu wysokiego wskaźnika EWD. Osiągnięcia w zakresie kształcenia są rozpoznawane poprzez wyniki uczniów. Sukces dydaktyczny szkoły, mierzony wskaźnikiem EWD, zależy — między innymi — od **postawy uczniów**. W badanych placówkach stwierdzono:

- sprecyzowane zainteresowania gimnazjalistów,
- duże możliwości niektórych uczniów, przekładające się na osiągnięcia w konkursach przedmiotowych,
- wysokie aspiracje dotyczące drogi życiowej,
- zaangażowanie w działalność szkoły w środowisku lokalnym i nie tylko

Postawy uczniów w procesie kształcenia ulegają jednak formowaniu. W tym procesie ważną rolę odgrywają osoby dorosłe — rodzice (prawni opiekunowie) i nauczyciele. Dyrektorzy w wypełnianych przez siebie ankietach podkreślali wagę postawy tych pierwszych. Rodzice nie tylko współpracują z badanymi szkołami, ale — przede wszystkim — współdziałają, czyli rozumieją swoje zadanie jako kształtowanie odpowiedniej postawy ucznia wobec nauczyciela. Starania rodziców w tym zakresie są podejmowane, ponieważ ze strony nauczycieli zatrudnionych w badanych szkołach mogą zauważyć zachowania, które czynią bardziej wiarygodnymi zabiegi dotyczące budowania i wspierania autorytetu nauczyciela.

Nauczyciele badanych szkół:

- stawiają przed sobą określone cele,
- przejawiają troskę o harmonijny rozwój ucznia,
- indywidualizują proces nauczania,
- krytycznie oceniają efekty swojej pracy, dokonują ewaluacji metod kształcenia i warsztatu metodycznego,
- budują programy naprawcze,
- starają się wychodzić naprzeciw potrzebom i oczekiwaniom uczniów, prowadząc - na przykład - zajęcia dodatkowe.

Przyjęcie przez nauczycieli opisanych wyżej postaw jest zależne od polityki oświatowej szkoły jako placówki. Ważnym czynnikiem w tym przypadku może okazać się troska o właściwą organizację pracy, której sygnałem w badanych szkołach są na przykład:

- liczba uczniów w poszczególnych oddziałach (30 lub mniej osób),
- wyposażenie szkoły.

Wymienione wyżej czynniki sprzyjają odniesieniu sukcesu dydaktycznego mierzonego przez EWD, ale nie decydują o nim. Brak któregoś z nich nie warunkuje niepowodzenia szkoły.

Na podstawie przeprowadzonej analizy wstępnej wyselekcjonowano grupę umiejętności, których stopień opanowania warto poddać obserwacjom.

Zdecydowano się skupić uwagę na umiejętnościach opisanych w II obszarze standardów wymagań egzaminacyjnych, czyli *tworzenie własnego tekstu*. Taki wybór podyktowany był stopniem trudności tych umiejętności oraz faktem, że odpowiednie przygotowanie z zakresu czytania i odbioru tekstów kultury (I obszar standardów) w 2006 r. mogło decydować w pewnej mierze o poprawnej realizacji zadań sprawdzających umiejętności tworzenia własnego tekstu (II obszar standardów). Z uwagi na konieczność wykonania złożonego rozumowania w przypadku realizacji zadań z zakresu tworzenia własnego tekstu, punktacja za te zadania w dotychczasowych sesjach egzaminacyjnych nie osiągała pułapu poziomu zadowalającego, czyli 70% punktów możliwych do uzyskania.

Wnioski z analizy odpowiedzi uczniów

Charakterystyka szkół na podstawie danych pochodzących z elektronicznego systemu OKE oraz ankiet wypełnianych przez dyrektorów szkół pozwala uzyskać obraz pracy placówki z dominacją aspektu administracyjnego. W kontekście wyników egzaminów zewnętrznych warto jednak zastanowić się, jakie efekty warsztatu pracy nauczycieli decydowały o jakości odpowiedzi przystępujących do egzaminu?

Analiza wyników próbnego egzaminu (przeprowadzonego na obszarze objętym działalnością OKE w Krakowie w grudniu 2005 r.) dla wybranych szkół, w porównaniu z wynikami uczniów całego powiatu, wskazywała, że o sukcesie egzaminacyjnym, przekładającym się na wysoką EWD, mogła zadecydować realizacja zadań sprawdzających umiejętności z zakresu tworzenia własnego tekstu. Uczniowie z wybranych szkół lepiej od populacji całego powiatu poradzili sobie z realizacją zadań wymagających formułowania własnej wypowiedzi o charakterze użytkowym (dedykacja, ogłoszenie) oraz dłuższej wypowiedzi pisemnej (rozprawka).

Na podstawie analizy prac uczniów po egzaminie gimnazjalnym w części humanistycznej, przeprowadzonym w kwietniu 2006 r., nie uzyskano informacji o przyjętych przez nauczycieli metodach pracy. W ich zawartości dostrzeżono jednak przesłanki pozwalające wnioskować o obecności w warsztacie dydaktycznym nauczyciela pewnych akcentów. Innymi słowy na ich podstawie można było sformułować hipotezę, że nauczyciele z wybranych szkół mają sprecyzowane cele działań dydaktycznych wobec wymogów kształcenia

określonych w standardach egzaminacyjnych. Wiedzę, które umiejętności, niezbędne do realizacji zadań edukacyjnych, powinny być opanowane przez absolwenta gimnazjum.

Podczas wstępnej analizy 277 prac odnotowano:

- zbliżony pod względem spełnienia wymagań poziom rozwiązań,
- zróżnicowanie treściowe wypowiedzi uczniów,
- różnorodność rozwiązań pod względem stylistycznym i kompozycyjnym,
- tworzenie wypowiedzi w ramach przyswojonych podczas edukacji reguł obowiązujących we wskazanych w poleceniach formach wypowiedzi.

Odnutowane spostrzeżenia mobilizowały do szczegółowej analizy, której efektem było:

- poszukiwanie odpowiedzi na pytanie: jak nauczyciele z wybranych szkół przygotowywali swoich uczniów do egzaminu gimnazjalnego w 2006 r.?,
- uzyskanie wskazówek pomocnych dla nauczyciela uczącego przedmiotów humanistycznych, określających zakresy szczegółowych celów kształcenia. Zbadanie wypowiedzi uczniów z wybranych szkół pozwoliło bowiem uzyskać katalog przykładowych poprawnych (choć nie bezbłędnych) rozwiązań oraz rozpoznać mechanizmy dochodzenia do realizacji poleceń.

Wnioski po analizie streszczeń²

W przypadku streszczenia w rozwiązaniach uczniów zaobserwowano:

1. Utrwalanie kompetencji poznawczych w zakresie operowania informacjami zawartymi w tekstach kultury, związanych z:

- wyszukiwaniem informacji,
- selekcjonowaniem informacji,
- hierarchizowaniem informacji stosownie do sytuacji komunikacyjnej,
- odkrywaniem zależności łączących informacje zawarte w tekście,
- przeprowadzaniem analizy kompozycji tekstu kultury.

2. Opanowanie umiejętności w zakresie komponowania wypowiedzi i dostosowania środków wyrazu do sytuacji komunikacyjnej, przejawiające się w:

- trosce o znajomość słów w różnych znaczeniach,

---

² Arkusz egzaminacyjny „*I śmiech niekiedy może być nauką*” z kwietnia 2006 r., www.cke.edu.pl

- dbałości o świadome wykorzystywanie zakresu znaczeniowego używanych słów,
- przekształcaniu mowy zależnej na niezależną,
- budowaniu zdań złożonych,
- funkcjonalnym wykorzystywaniu różnych konstrukcji składniowych w danej sytuacji komunikacyjnej,
- stosowaniu stylu wypowiedzi z zachowaniem jego indywidualnych cech oraz odpowiednio do norm poprawności stylistycznej obowiązujących w języku polskim.

3. Opanowanie umiejętności dostosowywania wypowiedzi pod względem treściowym i formalnym do sytuacji komunikacyjnej.

Na podstawie wymienionych obserwacji można wnioskować o tym, że podstawowymi celami kształcenia w zakresie przedmiotów humanistycznych w wybranych szkołach stało się osvajanie ucznia z różnymi tekstami kultury. Podczas zajęć z uczniami prawdopodobnie w taki sposób prezentowano uczniom wytwory kultury, że kontakt z nowym dziełem — niezależnie od formy przekazu — był bliski młodemu człowiekowi. Gimnazjalista nie czuł bezradności podczas spotkania z obcą jego doświadczeniom lub zainteresowaniom formą lub treścią, ponieważ poznał mechanizmy związane z umiejętnością analizowania znaczeń obecnych w tekście. Pozwoliły mu one oswoić się z tekstami kultury obecnymi na zajęciach szkolnych, ale także stworzyły możliwość świadomego odbioru tekstów, z którymi stykał się w życiu. Działania podejmowane przez ucznia zostały ukierunkowane przez kogoś, kto w sposób wiarygodny podzielił się swoim doświadczeniem związanym z odbiorem tekstu kultury i wykorzystaniem zawartych w nim informacji. Na podstawie analizy streszczenia odnotowano również, że w swoim warsztacie pracy nauczyciele badanych szkół zwracali uwagę na sposób budowania przez ucznia zrozumiałego komunikatu dla odbiorcy (funkcjonalność stosowania słownictwa oraz konstrukcji składniowych).

Zapisany powyżej katalog składa się z umiejętności kluczowych. Mogły one w sposób znaczący wspomóc pracę ucznia w przypadku realizacji dwóch pozostałych form: ogłoszenia i rozprawki.

Analiza sposobu realizacji ogłoszenia³

Konieczność napisania ogłoszenia w sytuacji egzaminacyjnej łączy się z innymi wymaganiami. Podstawą realizacji tej formy wypowiedzi jest umiejętne odczytanie polecenia, które może określać, czy wypowiedź ucznia powinna mieć charakter informacyjny lub perswazyjny. Podobnie jak w przypadku tworzenia innych form użytkowych, w treści zadania zawarte są także informacje, które uczeń musi uwzględnić w swej wypowiedzi. W arkuszu z kwietnia 2006 r. taką informacją było wyraźne określenie tematu ogłoszenia. Pozostałe wyróżniki wskazanej formy użytkowej zależały od wyboru ucznia, jednak — zgodnie z kompozycją ogłoszenia — w schemacie punktowania przyjęto, że przystępujący do egzaminu realizuje temat, jeżeli udzieli odpowiedzi na pytania: kto?, gdzie?, kiedy? Umiejętność ukierunkowanej analizy tekstu okazała się przydatna dla właściwego zrozumienia polecenia, na podstawie którego uczeń określał dane oraz szukane niezbędne do realizacji zadania. Pomimo że kompetencje poznawcze dotyczyły tylko jednego zdania, ich waga dla realizacji zadania była bardzo duża.

Równie istotne było przygotowanie uczniów do realizacji tej formy wypowiedzi pod względem kompozycyjnym i stylistycznym. Podstawowym elementem kształcenia było w tym przypadku zapoznanie gimnazjalistów z celem formułowania ogłoszenia. Znajomość celu miała duży wpływ na:

- wybór elementów treści własnej wypowiedzi,
- dobór środków językowych.

Uczniowie mogli zdecydować, czy ich wypowiedź będzie miała jedynie charakter informacyjny, czy też ubogą ją elementami perswazji. Wybór każdego z tych sposobów wymagał świadomego doboru środków językowych. W przypadku ogłoszenia o charakterze informacyjnym konieczne było przygotowanie uczniów do formułowania zwięzłego komunikatu, niezależnie od stopnia szczegółowości zawartych w nim informacji. Ogłoszenie perswazyjne cechuje zróżnicowany dobór środków wyrazu. Warto zwrócić uwagę, że uczniowie świadomie je stosowali, czyli można wnioskować, że przygotowanie do egzaminu i dalszego kształcenia uwzględniało zapoznanie gimnazjalistów z technikami perswazji — niezależnie lub w związku z ćwiczeniami redakcyjnymi dotyczącymi formułowania tej właśnie formy wypowiedzi. Mogło skupiać się nie tylko na wzbogacaniu zasobu leksykalnego, lecz również na zapoznaniu uczniów z konkretnymi rozwiązaniami składniowo-stylistycznymi.

---

³ Arkusz egzaminacyjny „*I śmiech niekiedy może być nauką*” z kwietnia 2006 r., www.cke.edu.pl

Uwagi o realizacji rozprawki⁴

Zasada tworzenia własnej wypowiedzi w sposób funkcjonalny, czyli z uwzględnieniem jej celu, możliwa była także do zaobserwowania w analizowanych rozprawkach. Ta forma dłuższej wypowiedzi pisemnej jest często obecna w testach egzaminacyjnych. Umożliwia bowiem sprawdzenie przygotowania ucznia w wielu aspektach. Przede wszystkim, sytuacja zadaniowa wynikająca z postawienia ucznia przed koniecznością jej sformułowania związana jest z wykorzystaniem wiadomości, które uczeń poznaje jako zagadnienia typowe dla kształcenia zarówno w zakresie wiedzy polonistycznej, historycznej, jak i artystycznej. Wiadomości uzyskiwane na lekcjach poszczególnych przedmiotów przystępujący do egzaminu musi zastosować w nowym kontekście, którego aspekt wynika z problemu sformułowanego w treści zadania. Dlatego — ponownie — bardzo istotnym elementem służącym poprawności sformułowania tej formy wypowiedzi jest zrozumienie tematu. Tak jak w przypadku ogłoszenia, wymagania stawiane przed uczniem dotyczą w pierwszej kolejności wskazania danych, czyli zawartych w poleceniu informacji, którym uczeń powinien podporządkować swój tok rozumowania. W 2006 roku był to cytat z poematu heroikomicznego Ignacego Krasickiego: *śmiech niekiedy może być nauką*. Zrozumienie sensu tego cytatu ułatwiały teksty zamieszczone w arkuszu egzaminacyjnym — zwłaszcza tekst I oraz tekst IV. Proces porządkowania informacji, jakie uczeń mógł wykorzystać do realizacji rozprawki, uzależniony był zatem od kompetencji poznawczych, którymi dysponował zarówno w odniesieniu do treści zadania, jak i do różnego typu tekstów kultury. Treści zawarte we fragmentach wywiadu oraz *Monachomachii* kierunkowały nie tylko myślenie w zakresie rozumienia tematu, ale również ustalenie linii toku rozumowania.

Tworzenie rozprawki z uwzględnieniem jej celu mogło stanowić efekt długotrwałego procesu dydaktycznego, w którym uwzględniano kształcenie:

- porządkowania posiadanych wiadomości,
- dostosowania informacji z różnych tekstów do poruszanego problemu,
- analizowania różnych tekstów ze względu na treści istotne dla poruszanego zagadnienia.

Rozprawka jest formą wypowiedzi, do realizacji której przygotowanie obejmuje także kształtowanie rozumowania ucznia. Nie dotyczy ono

---

⁴ Arkusz egzaminacyjny „*I śmiech niekiedy może być nauką*” z kwietnia 2006 r., www.cke.edu.pl

przygotowania tylko w zakresie ukierunkowanej analizy tekstu. Kształtowanie procesów myślowych ucznia wymaga również ćwiczenia w zakresie:

- odkrywania analogii między treściami zawartymi w tekstach kultury,
- syntetyzowania i porównywania informacji,
- formułowania uogólnień, wnioskowania,
- zachowania konsekwencji w procesie myślenia o problemie (dedukcja, indukcja),
- wartościowania uzasadnienia (nie tylko z uwzględnieniem argumentów najsłabszego i najmocniejszego, ale także argumentów: logicznych, rzeczowych i emocjonalnych).

Opanowanie tych umiejętności jest ważne w całym procesie dydaktycznym i może mieć wpływ także na opanowanie treści kształcenia z innych, niehumanistycznych, przedmiotów. Kolejną taką sprawnością – istotną w codziennym komunikowaniu się z drugim człowiekiem — jest precyzja wyrażania myśli. Znowu, przy zupełnie innej formie wypowiedzi, okazuje się, że ważnym elementem kształcenia humanistycznego są kompetencje językowo-stylistyczne, ale ich poznawanie powinno być funkcjonalnie połączone z celem wypowiedzi. Inne środki wyrazu charakteryzują trzy obecne na egzaminie gimnazjalnym w 2006 r. formy wypowiedzi: streszczenie, ogłoszenie i rozprawkę, ponieważ każda z tych form w życiu jest realizowana w innej sytuacji komunikacyjnej.

Postawa nauczyciela i postawa ucznia

W wypełnianych przez siebie w 2006 r. ankietach dyrektorzy szkół podkreślali zaangażowanie nauczycieli i uczniów w pracę szkoły. Jakie cechy jednak uprawniają dyrektorów szkół do formułowania takich spostrzeżeń, sprawiających wrażenie utartych? Co kryje się pod deklaracją zaangażowania, kompetencji oraz atmosfery naukowej rywalizacji?

W dokumentacji zgromadzonej w OKE w Krakowie znajdują się potwierdzenia różnych działań nauczycieli z czterech badanych szkół, na podstawie których można wnioskować o cechach tych osób. Stwierdzono, że nauczyciele przedmiotów humanistycznych z badanych szkół:

- ukończyli z wynikiem pozytywnym szkolenia dla kandydatów na egzaminatorów,

- brali czynny udział w ocenianiu prac egzaminacyjnych — pełnili funkcję egzaminatorów w kolejnych sesjach egzaminacyjnych, lecz nie we wszystkich,
- ich praca w charakterze egzaminatorów cieszyła się uznaniem przewodniczących zespołów egzaminatorów (PZE) w zakresie sprawności i trafności podejmowanych decyzji,
- niektórzy z nich doskonalili swój warsztat pracy, uczestnicząc w projekcie kaskadowego szkolenia nauczycieli przedmiotów humanistycznych w zakresie wykorzystywania wyników egzaminu gimnazjalnego (zorganizowanego i przeprowadzonego na obszarze objętym działalnością OKE w Krakowie jesienią 2005 r.),
- niektórzy z nich uczestniczyli w szkoleniach kaskadowych poświęconych doskonaleniu jakości pracy egzaminatora po egzaminie próbnym przeprowadzanym w grudniu 2005 r. (zorganizowanego i przeprowadzonego na obszarze objętym działalnością OKE w Krakowie).

Zgromadzona dokumentacja pozwala wnioskować, że nauczyciele z badanych szkół to **osoby poszukujące**. Starają się nie tylko podnosić swoje kwalifikacje przez jednorazowy udział w szkoleniach, ale po uzyskaniu zaświadczenia o jego ukończeniu, poszerzają zakres swoich wiadomości i umiejętności. Przyjęcie postawy osób poszukujących łączy się z pewną dozą otwartości na problemy kształcenia i egzaminowania.

Dyrektorzy w ankietach odnotowali, że w ich placówkach wyniki egzaminów zewnętrznych są wykorzystywane między innymi do budowania programów naprawczych. Na podstawie wyników nauczyciele dokonują zatem pozytywnej lub negatywnej weryfikacji przyjętych metod nauczania. Takie działania wymagają krytycznego nastawienia wobec siebie oraz oceny podejmowanych przez siebie działań. Ocenę tę musi cechować pewien poziom wyważenia, rozważa i elastyczność. Osoby te prawdopodobnie mają opanowaną umiejętność dostosowywania wymagań do potrzeb i możliwości uczniów w procesie kształcenia. Cechuje je zatem pragmatyzm w zakresie selekcjonowania i hierarchizowania celów nauczania.

Wielu jest nauczycieli-egzaminatorów, którzy solidnie wykonują swoją pracę, są osobami poszukującymi, otwartymi na nowe rozwiązania i krytycznymi wobec siebie, a jednak ich uczniowie nie uzyskują podobnych wyników. Poddane analizie odpowiedzi uczniów wskazują na istotne czynniki, które mogą warunkować sukces. Nauczyciele z badanych szkół są nie tylko

osobami kompetentnymi, o wysokich kwalifikacjach, ale — przede wszystkim — ich działania w ocenie uczniów są **wiarygodne**. Osoby te cieszą się zaufaniem swoich podopiecznych w zakresie przekazywanych im w procesie nauczania wiadomości. Budowanie zaufania w relacji między nauczycielem i uczniem łączy się nie tylko z aspektem przedmiotowym, ale i podmiotowym kształcenia. **Osobowościowe cechy nauczyciela mogą wesprzeć proces budowania przez niego swojego autorytetu**. Aby jednak zdobyć kredyt zaufania w oczach uczniów oraz budować relacje na bazie obopólnego poszanowania, niezbędne jest przyjęcie postawy otwartości również ze strony ucznia. Młody człowiek powinien mieć świadomość, że jest uczestnikiem procesu kształtowania określonych umiejętności i że proces ten wymaga od niego krytycznej oceny samego siebie, stanowiącej jeden z istotnych elementów jego zaangażowania.

Postawa otwartości dotyczy nie tylko akceptacji osobowości nauczyciela. Jest ona ważna przede wszystkim z uwagi na przedmiot kształcenia. Istotne, aby uczniowie kolejne informacje pozyskiwane w ramach zaspokajania ciekawości świata i człowieka potrafili systematyzować. Niezbędne w tym przypadku jest zdyscyplinowanie rozumiane nie tylko jako czynnik zachowania, ale w równej mierze przejawiające się w podporządkowaniu istniejącym regułom w sferze przedmiotu nauczania. Warto zauważyć, że będzie ono stanowiło wypadkową sposobu wychowania młodego człowieka przez dom, poziomu jego wrażliwości i dojrzałości oraz celowych działań wychowawczych na kolejnych etapach kształcenia.

W badanych szkołach można zaobserwować **pozytywne interakcje między nauczycielami i uczniami**. Są one nie tylko deklarowane w ankietach wypełnianych przez dyrektorów szkół, ale ich efekt jest zauważalny także w jakości rozwiązań uczniów w przypadku realizacji zadań wielopunktowych (co wykazała przeprowadzona analiza prac uczniów). Pozytywne interakcje między nauczycielem i uczniem można zatem wskazać jako podstawowy czynnik decydujący o wysokim wskaźniku EWD. Warto odnotować jednak, że ich budowanie wymaga wyężonej pracy nauczyciela nie tylko w zakresie problematyki nauczanego przedmiotu, ale również kształtowania własnej postawy wobec świata i człowieka.

Zakończenie

Sposób udzielania przez uczniów odpowiedzi podczas egzaminu gimnazjalnego w części humanistycznej przeprowadzonego w kwietniu 2006 r. — choć nie bezbłędny — ukazuje, że sukces dydaktyczny zależy od **harmonijnego rozwoju** młodego człowieka, **umiejętnego łączenia tradycji z nowoczesnością** w procesie kształcenia, a przede wszystkim od **bycia autentycznym** w swoich działaniach. Istotnym aspektem jest profesjonalizm przejawiający się w **funkcjonalnym przekazywaniu wiadomości**. Zarówno nauczyciel, jak i uczeń, powinni mieć świadomość celu przekazywania i uzyskiwania informacji. Powinni także mieć świadomość zakresów, w jakich zdobyte wiadomości mogą być wykorzystane. Pragmatyczne podejście do nauczania i samokształcenia stanowi podstawę, na której budowany jest profesjonalizm nauczyciela i ucznia.

Warto pokusić się również o sformułowanie hipotezy, że bodźcem aktywności zawodowej nauczyciela w równej mierze są czynniki ekonomiczne, jak i te, które decydują o wzroście lub obniżeniu poczucia satysfakcji wynikającej z rezultatów podejmowanych działań. Wyniki egzaminów zewnętrznych oraz stałość wskaźnika EWD mogą przyczynić się zatem do **budowania odpowiedniej atmosfery pracy**, wzmagającej **czynną postawę** w zakresie indywidualnych dążeń uczestników procesu kształcenia.

Bibliografia:

1. Arkusz egzaminacyjny „*I śmiech niekiedy może być nauką*” z kwietnia 2006 r.,
2. M. Boba, M. Michłowicz, *Anatomia sukcesu dydaktyczno-wychowawczego wybranych szkół powiatu krośnieńskiego. Część humanistyczna*, www.oke.krakow.pl
3. *Edukacyjna wartość dodana*, „Biuletyn badawczy Centralnej Komisji Edukacyjnej”, www.cke.edu.pl, nr 8, 2006.
4. K. Kołodziej, D. Lewandowska, M. Ludwikowska, U. Mazur, E. Tyralska-Wojtycza, *Anatomia sukcesu dydaktyczno-wychowawczego w wybranych szkołach powiatu krośnieńskiego. Część matematyczno-przyrodnicza*, www.oke.krakow.pl
5. A. Rappe, M. K. Szmigel, *Stałość wskaźnika edukacyjnej wartości dodanej i opinie dyrektorów o jego znaczeniu*, [w:] *O wyższą jakość egzaminów szkolnych*, cz. 1., Lublin 2006.